

Sygn. akt II UK 275/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)
SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)
SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z wniosku W. Ł.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 19 maja 2016 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 23 września 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 23 września 2014 r., Sąd Apelacyjny – w sprawie z wniosku W. Ł. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o emeryturę – oddalił apelację organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w J. z dnia 7 lutego 2014 r., sygnatura akt VII U .../13, którym Sąd Okręgowy zmienił zaskarżoną odwołaniem ubezpieczonego decyzję

odmowną organu rentowego z dnia 23 maja 2013 r. w ten sposób, że przyznał W. Ł. prawo do emerytury od dnia 13 maja 2013 r.

Sąd drugiej instancji wskazał, że kwestia sporna w sprawie dotyczyła możliwości zaliczenia wnioskodawcy do okresu 15 lat pracy wykonywanej w warunkach szczególnych okresów odbywania przez niego ćwiczeń wojskowych: od 1 sierpnia 1977 r. do 28 września 1977 r., od 2 czerwca 1980 r. do 30 czerwca 1980 r., od 11 sierpnia 1980 r. do 16 sierpnia 1980 r. oraz od 9 kwietnia 1981 r. do 10 kwietnia 1981 r.

Według Sądu Apelacyjnego dla oceny okresu ćwiczeń wojskowych odbytych przez wnioskodawcę, jako okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych, należy stosować regulacje prawne obowiązujące w okresie odbywania tych ćwiczeń. Wnioskodawca odbywał ćwiczenia pod rządami ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220 ze zm.). W sprawie miały zastosowanie przepisy tej ustawy obowiązujące w okresie od dnia 1 sierpnia 1977 r. do dnia 10 kwietnia 1981 r., to jest: obowiązujący od dnia 1 stycznia 1975 r. do dnia 5 sierpnia 1979 r. art. 108 ust. 1 i ust. 3 oraz obowiązujący od dnia 6 sierpnia 1979 r. (Dz.U. z 1979 r. Nr 18, poz. 111) art. 120 tej ustawy. Z przepisów tych wynika, że czas odbywania zasadniczej lub okresowej służby wojskowej wlicza się pracownikowi do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem (wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych), jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w terminie 30 dni w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby. Przerwa w wykonywaniu zatrudnienia w ramach stosunku pracy wywołana odbywaniem zasadniczej służby wojskowej, czy też okresowej służby wojskowej, wlicza się do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Okres zasadniczej służby wojskowej, czy też okresowa służba wojskowa, są okresami pracy na takich samych warunkach, jak przed powołaniem do służby. W sytuacji, gdy wnioskodawca przed rozpoczęciem okresowych ćwiczeń wojskowych wykonywał pracę w warunkach szczególnych i następnie po odbyciu tych ćwiczeń w terminie 30 dni, ponownie podejmował pracę w warunkach szczególnych, to okres tych ćwiczeń podlega

zaliczeniu do okresów pracy w warunkach szczególnych. W ocenie Sądu Apelacyjnego okresowe ćwiczenia wojskowe odbyte przez wnioskodawcę są tożsame z okresową służbą wojskową, o której mowa w powołanych wyżej przepisach, ponieważ podlegały temu samemu rygorowi – odbywały się w celu obrony kraju i były obowiązkowe.

Sąd drugiej instancji powołał się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2013 r. w sprawie II UZP 6/13, zaliczającą okres zasadniczej służby wojskowej do okresu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) oraz uznał, że wskazanie w tej uchwale daty do dnia 31 grudnia 1974 r. dotyczy wyłącznie okresu obowiązywania art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, na podstawie którego zaliczono czas służby wojskowej (od dnia 23 kwietnia 1971 r. do 1 maja 1973 r.). Nie oznacza to jednak, że po tej dacie nie uwzględnia się okresów służby wojskowej do okresów pracy w warunkach szczególnych, pomimo spełnienia powyższych warunków. Tym bardziej, że w powyższym zakresie, co do istoty nie ma różnic pomiędzy treścią przepisów obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1975 r., jak i po tej dacie.

W konsekwencji okresy ćwiczeń wojskowych (ponad 3 miesiące) podlegają zaliczeniu do okresów pracy w warunkach szczególnych, co powoduje, że przy bezspornych 14 latach, 11 miesiącach i 19 dniach pracy w warunkach szczególnych, wnioskodawca spełnia wszystkie warunki do nabycia prawa emerytury.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego organ rentowy zaskarżył skargą kasacyjną. Skargę oparto na pierwszej podstawie kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzucając błędną wykładnię art. 32 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) przez przyznanie wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury dzięki

wliczeniu do okresu pracy w warunkach szczególnych okresów obowiązkowych ćwiczeń wojskowych wnioskodawcy w okresach od 1 sierpnia 1977 r. do 28 września 1977 r., od 2 czerwca 1980 r. do 30 czerwca 1980 r., od 11 sierpnia 1980 r. do 16 sierpnia 1980 r. i od 9 kwietnia 1981 r. do 10 kwietnia 1981 r.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości, a także o zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji i oddalenie odwołania wnioskodawcy; o wydanie na podstawie art. 415 k.p.c. w związku z art. 398¹⁶ k.p.c. orzeczenia o zwrocie wypłaconego wnioskodawcy świadczenia emerytalnego za okres od 13 maja 2013 r. do dnia wydania wyroku przez Sąd Najwyższy; względnie o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu drugiej instancji w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania; o zasądzenie od wnioskodawcy na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku prawidłowo wskazano, że w sprawie relewantne znaczenie miały przepisy obowiązujące w okresie odbywania przez wnioskodawcę ćwiczeń wojskowych od dnia 1 sierpnia 1977 r. do dnia 10 kwietnia 1981 r., to jest: obowiązujący od dnia 1 stycznia 1975 r. do dnia 5 sierpnia 1979 r. art. 108 ust. 1 i ust. 3 oraz obowiązujący od dnia 6 sierpnia 1979 r. (Dz.U. z 1979 r. Nr 18, poz. 111) art. 120 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220 ze zm.). Skarga kasacyjna nie zawiera jednak zarzutu naruszenia tych przepisów, które obligatoryjnie należało uwzględnić przy subsumcji niespornego stanu faktycznego pod normy art. 32 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów w dniu 16 października 2013 r., w sprawie II UZP 6/13, podjął uchwałę: Czas zasadniczej służby wojskowej odbytej

w okresie obowiązywania art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220, w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r.) zalicza się - na warunkach wynikających z tego przepisu - do okresu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Uchwała ta usunęła pojawiające się wcześniej wątpliwości i oraz zdezaktualizowała rozbieżności w judykaturze; między innymi w cytowanych w uzasadnieniu skargi kasacyjnej wyrokach z dnia 11 marca 2009 r., II UK 247/08 i z dnia 8 kwietnia 2009 r., II UK 331/08.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 lutego 2014 r. w sprawie II UK 293/13 (LEX nr 1441189) wyraził pogląd, że nie można uznać, iż datą graniczną zaliczania zasadniczej służby wojskowej, jako okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach jest 31 grudnia 1974 r. Analiza uzasadnienia uchwały w sprawie II UZP 6/13 uprawnia jedynie do stwierdzenia, że temporalnie decydował stan prawny, w którym zasadnicza służba wojskowa została odbyta. Skład powiększony poprzestał w istocie na stwierdzeniu, że skoro służba wojskowa była pełniona od 23 kwietnia 1971 r. do 1 maja 1973 r., to wówczas należało uwzględnić regulację prawną wynikającą z art. 106 i art. 108 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, która wraz z rozporządzeniem wykonawczym nakazywała wliczenie okresu służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli pracownik po odbyciu tej służby podjął zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby. W uchwale składu powiększonego nie stwierdzono, że po 31 grudnia 1974 r. zasadnicza służba wojskowa nie podlega wliczeniu do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach. Zmiana art. 108 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dniem 1 stycznia 1975 r. wynikała z wejścia w życie Kodeksu pracy (została dokonana na podstawie art. X ust. 2 pkt c ustawy z 26 czerwca 1974 r. Przepisy wprowadzające Kodeks pracy - Dz.U. Nr 24, poz. 142 ze zm.). Zmiana art. 108

ustawy z 1967 r. nie wprowadziła wówczas w nim radykalnie nowej treści, która uzasadniałaby stwierdzenie, że zasadnicza służba wojskowa nie podlega już zaliczeniu do okresu pracy w szczególnych warunkach. Przepis art. 108 ust. 1 dalej stanowił, że „Czas odbywania zasadniczej lub okresowej służby wojskowej wlicza się pracownikowi do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby”. Nadal więc ustawodawca potwierdzał wliczanie pracownikowi okresu służby wojskowej do zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem. Kolejna nowelizacja nastąpiła dopiero na podstawie ustawy z dnia 28 czerwca 1979 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 15, poz. 97). Przepisy art. 106-108 ustawy z 1967 r. otrzymały wówczas nowe brzmienie. W art. 107 ust. 1 stwierdzono, że „Pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od zwolnienia z zasadniczej lub okresowej służby wojskowej podjął pracę, czas odbywania służby wojskowej wlicza się do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych”. W tekście jednolitym (Dz.U. z 1979 r. Nr 18, poz. 111) regulację tę ujęto w art. 120.

Sąd Najwyższy, w obecnym składzie, zaaprobował te konstatacje i uznał, że mają one zastosowanie do niniejszej skargi kasacyjnej, z uwzględnieniem jednak przepisów, które dotyczyły ćwiczeń wojskowych, odbywanych przez żołnierzy rezerwy na podstawie art. 90 początkowej wersji ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Art. 93 ust. 1 tej ustawy określał wówczas, że czas trwania ćwiczeń wojskowych nie może przekraczać dziewięćdziesięciu dni łącznie w ciągu roku. Natomiast art. 106 ust. 3 stanowił, że pracownik zwolniony z ćwiczeń wojskowych jest obowiązany zgłosić się do pracy w terminie określonym przez Przewodniczącego Komitetu Pracy i Płac w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej i Centralną Radą Związków Zawodowych. W razie niezachowania tego terminu stosowało się przepisy dotyczące usprawiedliwiania nieobecności w pracy oraz skutków nieusprawiedliwionej nieobecności. W ocenie Sądu Najwyższego oznaczało to, że

pracownik powołany do odbycia ćwiczeń wojskowych, który powrócił w terminie do zakładu pracy, pozostawał w zatrudnieniu pracowniczym stosownie do art. 108 omawianej ustawy, przez co okresy takich ćwiczeń wojskowych powinny być wliczone zarówno do okresów składkowych, jak i okresów pracy w szczególnych warunkach z art. 32 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

W tekście jednolitym z 1979 r. treść relewantnego w niniejszej sprawie przepisu przeniesiono do art. 103 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony, który stanowił, że obowiązek służby wojskowej żołnierzy rezerwy polega na odbywaniu ćwiczeń wojskowych. W myśl art. 120 ust. 1 pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od zwolnienia z zasadniczej lub okresowej służby wojskowej podjął pracę, czas odbywania służby wojskowej wliczał się do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych. W art. 120 ust. 3 określono, że pracownikowi, który podjął pracę lub złożył wniosek o skierowanie do pracy po upływie trzydziestu dni od zwolnienia ze służby wojskowej, czas odbywania służby wlicza się do okresu zatrudnienia tylko w zakresie wymiaru urlopu wypoczynkowego i wysokości odprawy pośmiertnej oraz uprawnień emerytalno-rentowych. Stosownie do art. 125 ust. 1 omawianej ustawy w czasie odbywania ćwiczeń wojskowych przez żołnierza nie będącego pracownikiem członkom rodziny pozostającym na jego utrzymaniu przysługiwało prawo do zasiłków dziennych.

Zdaniem Sądu Najwyższego wykładnia systemowa i funkcjonalna tych przepisów skłania do konkluzji, że wolą ustawodawcy było takie ukształtowanie warunków zatrudnienia i zabezpieczenia społecznego żołnierza rezerwy odbywającego obowiązkową (pod groźbą kary) służbę wojskową lub ćwiczenia wojskowe, aby nie poniósł on negatywnych konsekwencji pracowniczych lub emerytalno-rentowych.

Reasumując, Sąd Najwyższy uznał, że również po dniu 1 stycznia 1975 r. zalicza się pracownikowi jako okresy pracy w szczególnych warunkach okresy

odbywanych przez niego ćwiczeń wojskowych jako żołnierz rezerwy, jeżeli powrócił do uprzednio wykonywanej pracy w szczególnych warunkach (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych).

Mając powyższe okoliczności na względzie orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c.

kc